

Suriye Krizine Neorealist Perspektifle Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun Yaklaşımı: 1957 & 2011 Krizleri*

Ahmet Yavuz Gürler*
Serap Yolcu Yavuz*

Öz

Suriye krizi, günümüz Ortadoğu'sunda güç ilişkilerini etkileyen, bölgesel ve küresel etki oluşturan uzun yıllara dayanan bir sorundur. Suriye, coğrafi açıdan bulunduğu konum ve uluslararası yeraltı zenginlikleri yanında çeşitli kaynaklara ulaşım yolunda bulunması sebebiyle birçok devletin ilgisini çekmiştir. Başka bir ifadeyle, yaşanan krizler aslında devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda aldığı kararlar ölçüsünde ortaya çıkmaktadır. Bu durumu şekillendiren en önemli husus, bölgedeki kaynaklara ulaşma çabası yanında uluslararası sistem özelinde 21. yüzyıl içinde süregelen sorunların birbiriyle içselleştiği bir olgu olmaktadır. Uluslararası sistem üzerinde var olan geçişken halin anlaşılmasında olayları irdelerken sadece var olan kon-

* Bu çalışma 11-13 Kasım 2022'de Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü tarafından düzenlenen VI. Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

* Doktora adayı, Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, <https://orcid.org/0000-0003-3146-3174>, ahmetyavuzgurler@hotmail.com

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, <https://orcid.org/0000-0001-9957-2022>, serapyolcu1@yahoo.com

jonktürel düzenden bir çıkarımda bulunmak yeterli değildir. Bu bağlamda, çalışma içerisinde neorealist çerçeveye özellikle benzer iki dönem aralığı olarak, Soğuk Savaş içerisinde 1957 Suriye Krizi ve Soğuk Savaş sonrasında 2011 Suriye Krizi seçilerek uluslararası sistemde var olan iki rekabet içindeki gücün yaklaşımlarını ele almak hedeflenmektedir. Çünkü bu iki kriz döneminde hem Türkiye Cumhuriyeti hem de Rusya Federasyonu (Soğuk Savaş döneminde SSCB) kendi çıkarlarını korumak isterken sorunların ortaya çıkma ve kalkma süreçlerini de etkilemektedirler. Çalışma ile Suriye meselesinin Türkiye-Rusya ilişkilerini hem uluslararası sistem açısından hem de Neorealist perspektifle bölgeye yönelik farklılıkları bakımından nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde sadece salt bu kriz bağlamında değil diğer dünyadaki kriz noktalarında da esasında Neorealist bakış açısıyla bakıldığında çözülemeyen sorunlara dair nasıl çözüm önerileri getirilebileceği tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Rusya, Suriye, 1957 Krizi, 2011 Krizi.

The Approach of The Republic of Turkey and The Russian Federation to The Syrian Crisis Through A Neorealist Perspective: 1957 & 2011 Crises

Ahmet Yavuz Gürler*
Serap Yolcu Yavuz*

Abstract

The Syrian crisis is a long-standing problem that affects power relations and creates a regional/global impact in today's Middle East. It has attracted the attention of many states due to its geographical location, natural resources, as well as being located on the route to various assets. In other words, the experienced crises occur in relation to the decisions taken by the states according to their own interests. The most important issue that shapes this situation is - apart from the effort to reach the resources in the region - the embroilment of ongoing problems of the 21st century in the international system. To understand the transitory state that exists in the international system, it is not sufficient to make an inference only from the existing cyclical order when examining the events. In this context, it is aimed to discuss the approaches of two competing powers in the international

* PhD Candidate, Trakya University, Faculty of Economics & Administrative Sciences, Department of International Relations, <https://orcid.org/0000-0003-3146-3174>, ahmetyavuzgurler@hotmail.com

* Assist. Prof., Trakya University, Faculty of Economics & Administrative Sciences, Department of International Relations, <https://orcid.org/0000-0001-9957-2022>, serapyolcu1@yahoo.com

system by choosing the 1957 Syrian Crisis in the Cold War and the 2011 Syrian Crisis after the Cold War. In this way, two similar period intervals will be studied through the neorealist framework. Because while both the Republic of Turkey and the Russian Federation (USSR during the Cold War) want to protect their own interests during these two crisis periods, they also affect the emergence and recovery processes of problems. With this study, it will be tried to reveal how the Syrian issue affects Turkey-Russia relations both in terms of the international system and in terms of differences in the region by help of the neorealist perspective.

Keywords: Turkey, Russia, Syria, 1957 Crisis, 2011 Crisis.

1. Giriş

Ortadoğu coğrafyası geçmişten günümüze hem insanları hem de yaşadıkları ülkeleri etkileyen bir alandır. Bu yüzden var olan haliyle tıpkı dünyanın diğer bölgeleri gibi Ortadoğu'ya dair de bölgesel ve küresel güçlerin mücadelesi söz konusudur. Bu manada devletler karşılaştıkları durumlara karşı politik kararlar almaktadırlar. Böylelikle bölgede 20. ve 21. yüzyılın içinde yaşanan ve süregelen gelişmeler yeni ulus devletler ortaya çıkartmıştır.

Yeni ulus devletler kurumsallaşmasını tamamlarken, sahip oldukları kaynaklar paralelinde güç mücadelesine sahne olmakta bu da beraberinde söz konusu devletlerin farklılaşmalarına yol açmaktadır. Devletlerin var olan krizlere karşı ittifak kurdukları ve kendilerinin uluslararası sistem dahilindeki özgü özellikleri, karşılaştıkları seviyeyi ortaya çıkarır. Bu çerçevede paralelinde bir nevi Ortadoğu'nun bir yansıması olan Suriye'nin de komşusu Türkiye ve ittifak ilişkisinde bulunduğu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği/Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerde de etkisi bulunur.

Suriye devletinin kuruluş aşamasından sonra ortaya çıkan ve uluslararası sistemin etkisiyle şekillenen olaylar hem bölgeyi hem de dünyayı etkiler. Bu anlamda Suriye, Fransa mandasından ayrılış süreci yanında Soğuk Savaş sürecinin içindeki kutuplaşmada Sovyetler Birliği (SSCB) ile kurmuş olduğu ittifak girişiminin, Batı kampında yer alan komşusu Türkiye ile de ister istemez sorunlar yaşar.

Soğuk Savaş döneminin sert seyrettiği 1950'lerde özellikle 1957'de hem Türkiye hem de komşusu SSCB'nin Suriye ile kriz üzerinden neredeyse savaşa yakınlaşan restleşmeleri söz konusudur. Ortaya çıkan durum hem bölge güvenliğini hem de küresel güvenliği tehdit eder. Çünkü uluslararası sistem olgusunda var olan dengelere dayalı konumlara bakıldığında Yumuşama dönemine değin yaşanan tüm krizler, acaba yeni bir dünya savaşını getirebilir mi, sorusunu beraberinde getirir.

İlerleyen yıllarda savaş ortamı ortadan kalkar ancak 2011'den itibaren başlayan Arap Baharı bölgesinde önemli bir kırılma yaratır. Arap Baharı'nda özgürlük ve demokrasi temelli protestolar ise bu kırılmanın nüvesini oluşturur. 21. yüzyıl başında domino etkisiyle Ortadoğu'da değişim ihtiyacının cevabı olarak sorgulanan dikta yönetimlerine karşı mücadelede, konu yine Suriye'ye gelir ve burada çözümsüz olarak halen durmaktadır.

Bu kriz tıpkı 1957'deki Türkiye – SSCB restleşmesi gibi 2011'de de Türkiye ile Rusya'yı karşı karşıya getirir. Her iki devletin var olan tercihleri de neorealist perspektif harici aktarabilmek ya da anlatabilmek mümkün değildir. Çünkü devletlerin var olan dengelere ilişkin hem uluslararası sistem üzerinden çıkarları hem de karar alma süreçlerindeki tercihleri farklılaşmaktadır.

Çalışma içinde Türkiye – SSCB ve Türkiye – Rusya arası ilişkileri etkileyen Ortadoğu bölgesinde yaşanan kriz, Suriye üzerinden çözümlenirken neorealist perspektife neden ihtiyaç duyulduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Çünkü var olan krizlerin ortaya çıkma ve ortadan kalkış biçimleri birbirini andırdığı gibi bazı yaklaşımların birbirleriyle etkileşimleri de söz konusudur. Bu çalışmayla beraber hem ilişkilerin boyutlarına ilişkin çıkarımlar ortaya konulabilecek hem de daha sonra dünya üzerinde var olan ve çözümlenememiş sorunlara karşın neorealist perspektifle ne gibi çözüm önerileri getirebileceğine dair aktarım yapılabilecektir.

2. Kuramsal Çerçeve: Neorealizm

Uluslararası ilişkiler disiplinde neorealizmi anlayabilmek için öncelikle ana teori olan realizme bakmak gerekir. Çünkü hâlihazırda disipline dair ilk tartışmalar realizm üzerinden ortaya çıkar. Bu çerçevede teorik altyapıyı sağlama aşamasında öne çıkan Edward Hallett

Carr, Hans Joachim Morgenthau ve Reinhold Niebuhr gibi teorisyenler, realizme dair çeşitli bakış açıları ortaya koyarlar.¹

Etki alanı olarak 1940'lardan 1970'lere kadar Uluslararası İlişkiler disiplininde realizme dair klasik realizm tanımlaması kullanılır. Süreç içinde teorik altyapıyı uygulamaya çeviren ve bakış açısında yaklaşımları şekillendiren ünlü diplomat George Kennan, siyasetçi Henry Kissinger, Winston Churchill ve jeopolitika uzmanı Nicholas Spykman gibi çeşitli pratik realistler de bulunmaktadır.²

Realizm ve idealizm arasındaki yaşanan Uluslararası İlişkiler disiplinine dair tanımlamalar sonrasında teorinin eksik kalan yönlerine dayalı farklı kollara ayrılması söz konusu olur. Bu aşamada realizm, klasik realizm, yapısal realizm/neorealizm ve neoklasik realizm olarak farklı kollarla tartışılmaya devam eder. Analiz seviyelerinin tercihlerine göre özellikleri değişkenlik gösterse de geneli itibariyle çerçeve bağlamında bu teoriler altı soruya cevap aranmaktadır. Bunlar sırasıyla: "Uluslararası İlişkilerin bulunduğu çevre nedir? Disiplinin var olduğu çevre özelliği nedir? Var olan çevrenin belirgin özellikleri nelerdir? Aktör boyutu açısından Uluslararası İlişkiler disiplinine dair ana aktör kimdir? Ana aktörün öncelikli amacı nedir? Ana aktörün amaçlarına ait ana aracı nedir?" şeklindedir. Bu sorulara verilen cevaplara göre üç kola ayrılan realizm türleri farklılaşmaktadır. Söz konusu farklılaşmada klasik realizm, insanın doğa ve davranışını ön plana alırken yapısal realizm/neorealizm uluslararası sisteme öncelik verir. neoklasik realizm de öncelikli olan ise devlet içi etmenlerle çıkarım yapmaktır. Bu kollar ayrıca sırasıyla insan yapısı, devlet sistem yapısı ve devlet yapısını incelemeyi önceliklemişlerdir.³

¹ Yeldar Barış Kalkan, *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018), 1.

² Tayyar Arı, "Realizm ve Neorealizm (Gerçekçilik ve Yeni Gerçekçilik)" içinde *Uluslararası İlişkiler Kuramları I*, ed. Tayyar Arı-Elif Toprak (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2012).

³ Eyüp Ersoy, "Realizm", içinde *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, ed. Ramazan Gözen, 4. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 167.

Çerçeve olgu olarak realizmin dört ana yaklaşımı söz konusudur. Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibi tanımlanır:

- Anarşist dünya görüşü yaygındır. Bu bağlamda temel yapı birimi devletlerdir. Devlet yapıları arası ilişkiler realizmin ana çekirdeğini oluşturur. Realist görüşü savunan teorisyenler ayrıca, uluslararası örgütlerin de bağımsız üye devletlerinin eylemleriyle şekillendiğini iddia ederler.
- Devlet var olan temel birim olarak kabul edilirken devlet otoritesi, siyasal farklılıklara göre kendini değiştirmektedir.
- Devlet birim olarak ana ve akılcı bir aktör olarak kabul edilir. Akılcı karar verme hali ile mevcut koşullarda var olan alternatifler üzerinden fikir tartışması yapılması, var olan alternatiflere dair fikirlerin fayda ve zarar farklarının görülüp bunların arasından ideal olanın seçilmesi olarak olguyu anlatabilmeyi kolaylaştıracaktır.
- Realist teorisyenler ayrıca var olan sorunlara ait ulusal-uluslararası güvenlik olgusunun en önde geldiğini söylerler. Bu durum var olan güvenlik gibi konular yüksek politika, sosyo-ekonomik konuları alçak politika çerçevesinde değerlendirilir. Bu çerçeveden yola çıkarak oluşturulan konular paralelinde ayrıca güç ve güç dengesi tanımlarına da ihtiyaç duyulur. Buna dair yorum çeşitliliği sağlayan görüş de neorealizm ile gelişir.⁴

Ancak realizmin var olan tanımlamalarda etkisinin zamanla azaldığı görülür. Bu gerileyişte realizmin, dönemin trendlerini yakalayamamasıyla birlikte sınırlı çıkarımlarda bulunması, devletlerin iç faktörlerini önemsememesi, güç kavramını sadece gelişmişlik özellikleriyle açıklama çabası temel gerekçeler olacaktır.⁵ Realizmin açıklama gücünün zayıflamasıyla beraber neorealizm olgusu şekillenir.

⁴ Paul R. Viotti-Mark V. Kauppi, “Realizm: Devlet ve Güç Dengesi”, çev. Zeynep Gözde Güven, içinde *Uluslararası İlişkiler Teorisi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016), 39-41.

⁵ Joseph M. Grieco, “Realist Uluslararası Teorisi ve Dünya Siyaset Çalışması”, *Uluslararası İlişkiler Teorisinde Yeni Düşünce*, ed. Michael Doyle ve G. John

Kenneth Waltz öncülüğünde oluşturulan görüş değişimine dair yapısal farklılık oluşturulur. Waltz, realizmi güncellerken var olan analiz çerçevesinden realizme dair daha yapısal bir yaklaşım oluşturmayı hedefler.⁶

Neorealizm en temelde uluslararası sistem ve sistemsel yapının devlet eylemlerine etkisi üzerine kurulu bir teoridir. Neorealist teori, uluslararası sistemde egemen devletlerin benzerliği üzerinden yola çıkarak, devletlerin güç dağılımıyla birbirinden ayrıldıklarını ortaya koyar. Bunların yanında sistem analizinin de devletler arası ilişkileri anlamada önemini vurgular.⁷

Waltz'ın *Man, The State and War: A Theoretical Analysis* isimli eseriyle, analiz seviyesi kavramını Uluslararası İlişkiler disiplinine ekler. Savaş durumlarına ilişkin Waltz'ın üç imge olarak oluşturduğu kavramsallaştırması teorik zenginliği oluşturur. Bu manada ortaya koyduğu, *Theory of International Politics* çalışmasında da üçüncü imge oluşturma fikri mevcuttur. Çalışmasında yapısalcı yaklaşımı öne alarak uluslararası sistem yapısını ön plana alır. Waltz'ın şekillendirdiği üç imge anlayışında, savaşın ana nedeni ilk imge olarak insan doğası ve davranışları, ikinci imge olarak devletlerin iç yapıları, üçüncü imge olarak da anarşi ortamında devletlerin birbirlerine üstünlük kurma çabalarının yol açtığı kaotik ortam açıklanır.⁸

Waltz, sürekli savaş halini ortadan kaldırmak ve kalıcı dünya barışı için Uluslararası İlişkiler disiplinde savaşın nedenleri ile savaş olgusuna dair fikirlerini, üç imge düşüncesiyle şekillendirir. Bu çerçeveden hareketle sistematik yaklaşımı belirleyen ve sistem paralelinde

Ikenberry, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, (İstanbul: Beta Yayınları, 2015), 178-181.

⁶ Yeldar Barış Kalkan, Uluslararası İlişkiler Disiplininde, 101.

⁷ Ali Balcı, Tuncay Kardaş, "Realizm", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, ed. Şaban Kardaş-Ali Balcı, 1. Baskı, (İstanbul: Küre Yayınları), 2014, 133.

⁸ Kenneth Waltz, *Man the State and War-A Theoretical Analysis* (New York: Columbia University Press, 2001), 116-117; 220.

var olan değişkenlerle süreci algılaması Waltz'ın ana düşüncesini oluşturur.⁹ Waltz ayrıca uluslararası sisteme de bakar. Ona göre, uluslararası sistem yapısının oluşturduğu ilkeler birimlerin birbirinden farklılaşmasını ve işlevlerinin oluşmasını, kabiliyetlerin dağılımıyla oluşmaktadır. Özetle uluslararası sistemi düzenleyen unsur anarşidir.¹⁰

Neorealizme dair genel çerçeveyi şekillendiren özellikler şunlardır:

- Uluslararası anarşik yapı, neorealizmde anarşi uluslararası sistemin düzenleyici ilkesi olarak kabul edilir. Uluslararası İlişkiler teorisyenleri, anarşik yapıyı kabul etmektedirler.¹¹
- Uluslararası sistem, sistemdeki birimlerin güç dağılımı doğrultusunda ilişkilerini ifade etmektedir. Birimlerin sahip olduğu güç dağılımlarına göre tek kutuplu, çift kutuplu veya çok kutuplu sistemler ortaya çıkmaktadır. Neorealist teoride en güvenilir kutuplu sistem tanımlamasına dair genel bir mutabakat mevcut değildir.
- Güç kavramı ve güç dengesi teorisine göre, uluslararası ortam devletlerin davranışlarından değil, sistem ögeleri arasındaki ilişkilerden oluşmaktadır ve bu durum uluslararası sistemdeki anarşik yapıdan kaynaklanmaktadır. Söz konusu anarşik yapı dünya siyasetinde bir özellik olarak değerlendirilmektedir.
- Uluslararası siyasal değişim ve savaş kavramları için Robert Gilpin'in *War and Change in World Politics* isimli eseri büyük güçlerin savaşına dair bir yaklaşım oluşturmayı amaçlamıştır. Gilpin buna dair devletin beklenen faydaları beklenen zararları aşması halinde

⁹ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (Reading, Addison-Wesley, MA, 1979), 88.

¹⁰ Waltz, *Theory of International*, 88-90.

¹¹ Bilal Karabulut, *Uluslararası İlişkiler (Kavramlar-Teoriler-Kurumlar)* (Barış Kitabevi, Ankara 2016), 8.

uluslararası sistemin değiştirilmeye çalışmasına yönelik girişimlerde bulunulacağını aktarmaktadır.¹²

Neorealizme dair genel çerçeve ortaya konulurken bu makalenin iddiasını da destekler nitelikteki saldırgan realizm savını da anmak gerekir. Saldırgan realizm özünde, uluslararası sistemin anarşik yapısının ortaya çıkardığı hegemonya boşluğundan devletlerin saldırgan tutumla yararlanmaya çalışacaklarını varsayar. Süreç içinde de güçlü devletlerin beka sorununu çözme amacıyla farklı tutumlara girişecekleri iddia edilir. Oysa bunun karşısında yer alan savunmacı realizm ise bu iddiayı reddeder. Barry R. Posen'a göre devletler anarşi karşısında bekalarını sürdürmek için saldırgan tutum takınmazlar. Posen, devletlerin genellikle geçmişlerinden ders alacaklarına dair bir önermede de bulunur.¹³ Bundan yola çıkarak oluşturulacak dengenin ise bir istikrar ve güven ortamı oluşturacağını iddia eder.¹⁴ Saldırgan realizm olarak tanımlanabilecek karşıt görüşün de uluslararası sistemdeki anarşik sisteme karşı sistem içi devletlerin saldırgan bir tutum takip ederek hegemonya boşluğundan yararlanacaklarını aktarır. Süreç içinde de güçlü devletlerin beka sorununu çözme amacıyla farklı tutumlara girişecekleri tanımlanmaktadır.¹⁵

Jeffrey W. Taliaferro ise neorealizme dair hegemonik savaş ve değişime dair oluşturulan teorilerin hem güç değişimlerini hem de uzun dönemdeki teorileri kapsadığını söyler. Ama Taliaferro devlet düzeyi değişkenleri yeterince önemsemez. Taliaferro Waltz'dan yola çıkarak, sistemdeki egemen teorinin, baskıların uygulanması ve farklı yapılarla ait sistemler tarafınca hangi olasılıkların oluşabileceğini kayda

¹² Viotti-Kauppi, *Realizm: Devlet ve Güç Dengesi*, 68-69.

¹³ Barry R. Posen, *The Sources of Military Doctrine, France, Britain, And Germany Between The World Wars* (Ithaca-London, Cornell University Press, 1984), 69.

¹⁴ Robert Powell, "Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate", *International Organization* 48, no: 2, (1994), 313-344.

¹⁵ Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition* (Cornell University Press: New York, 1991), 11-12.

geçirmektedir fakat bu baskılar ve imkanlar sistem içerisinde vereceği tepkinin türü ve etkisinin ne kadar olacağı tahmin edilemeyeceğini iddia etmektedir.¹⁶ Neorealizm tartışmasında John Mearsheimer ise kendine özgü çıkarımlarında karamsar yaklaşım sergilemektedir. Uluslararası çatışmaların engellenmesi noktasında kurumların yetersiz kalabileceğini öngörür. Bu bağlamda da uluslararası düzen ve istikrara dair savunmacı realizm ile ortak bir yapı oluşturabilmektedir. Ayrıca devletlerin niyetlerini kestirebilmek güçtür. Bu haliyle rasyonel devletlerin karamsar bakış açısını kabul etmek gerekir.¹⁷

3. 1957 Suriye Krizi'nde Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği'nin Yaklaşımları

1957 Suriye Krizi'ni tam olarak anlayabilmek için neorealist perspektifle değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü söz konusu olayda krize taraf devletler uluslararası sistemdeki rolleri üzerinden kendilerine dair politik bir arayış içindedir. Ayrıca aynı devletler varlıklarını devam ettirebilme (beka sorunu) bağlamında çoğu zaman ittifaklara ihtiyaç duymaktadır.

Soğuk Savaş'ta iki kutuplu sistem içinde farklı bloklarda yer alan Türkiye ve SSCB arası ilişkiler, zaman zaman yakın savaş tehdidi doğran gerilimlere yol açar. Bu gerilimler iki ülkenin komşu olması yani coğrafi yakınlık dolayısıyla oldukça endişe vericidir. Diğer yandan her iki ülke de ittifak ağlarını genişletmek isterken Ortadoğu coğrafyasında rakip hale gelmektedir. Uluslararası sistemin anarşik yapıda olması nedeniyle de iki ülke bölgedeki etkinlik alanlarını genişletmeye çalışırken saldırgan tutum takınabilmektedir. 1957 Suriye Krizi tam da bu açıklanan durumu örneklendirmektedir.

¹⁶ Jeffrey W. Taliaferro, "Security Seeking under Anarchy Defensive Realism Revisited", *International Security* 25, no. 3 (2001), 128-161.

¹⁷ John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York-London: W. W. Norton&Company, 2001), 166.

1957 Suriye krizine uluslararası sistem üzerinden bakılırsa, karşıt kutuplarda yer alan iki farklı devletin kapasiteleri üzerinden değerlendirilmesi gerekir. Bu bağlamda Soğuk Savaş süreci içinde Türkiye'nin durumu, Varşova Paktı öncülüğünde bir kutup oluşturan SSCB'nin karşısında, NATO içinde yer alan az gelişmiş devletler arasında değerlendirilir. Bunlara ek olarak Türkiye'nin Batı Bloğundan bağımsız dış politika izlemesi söz konusu değildir.

Söz konusu krize doğru geline süreçte tetikleyici olay, Süveyş Krizidir. Ortaya çıkan krizin paralelinde Suriye ile yakın ilişki oluşturan Sovyet uzman ve subaylarının varlığı, bölgedeki dengeleri değiştirir. Suriye Krizi'nin çıkmasının etkisiyle Ürdün-Suriye arasında da gerginlik başlar. Ürdün'deki karışıklıklarla birlikte komşu ülkeler arası ilişkiler gerilir. En nihayetinde bölgedeki güç mücadelesi, Ürdün ile Mısır arası ilişkileri de koparır ve Mısır hükümeti Suriye ve Sovyetlerin tarafında yer alır.

Süreç içinde Suriye ile SSCB'nin 6 Ağustos'ta ekonomik ve teknik yardım sağlayan anlaşma imzalamış olması¹⁸ buna karşın olarak ABD tarafının Suriyeli mültecileri ülkesinde istenmeyen kişi ilan etmesiyle ilişkiler radikal biçimde gerilir.¹⁹ Süreç içinde Suriye içindeki tasfiye hareketleri bölgedeki Batılı güçleri daha da tedirgin eder. Bunun yanında Irak, Ürdün, Lübnan ve Türkiye de tepki gösterir. Ayrıca Suriye'de yaşanan gelişmeler Sovyetlerin bölgedeki varlığını daha da görünür hale getirir.²⁰

¹⁸ Keesing's Contemporary Archives, 10-17.08.1957, 15705, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>; Patrick Seale, *The Struggle For Syria, A Study of Post-War Arab Politics, 1945-1958* (London: Oxford University Press, 1965), 291.

¹⁹ Keesing's Contemporary Archives, 24-31.08.1957, 15721, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>; Poyraz Gürson, *Büyük Güçlerin Suriye Planı*, (Ankara, Kripto Yayınları, 2016), Kasım, 53.

²⁰ Mustafa Bostancı, "Türkiye'nin Ortadoğu Siyasetine Etkisi Bakımından 1957 Türkiye-Suriye Krizi", *Yeni Türkiye Dergisi, YTSAM*, 84 (2016), 606.

Gelişmelerin etkisiyle komşu ülke liderleri, Irak Kralı Faysal ve Ürdün Kralı Hüseyin, Türkiye'ye gelip temaslarda bulunurlar. Bu temaslara dönemin Türkiye politika yapıcıları olarak, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes de katılır. ABD tarafının temsilcisi olarak da Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu İşleri Yardımcısı Loy Henderson temaslarda bulunur. Ancak bu görüşme trafiğine hem Arap devletleri hem de Moskova yönetimi tepki gösterir. Kahire yönetimi özellikle ABD'nin Suriye rejimine karşı komşu ülkeleri kışkırttığına dair eleştirel iddialar ortaya atarlar.²¹

1957 Eylül'üne kadar yaşanan karşılıklı temas ve suçlamaları takiben de Türkiye-Suriye arası kriz ortaya çıkar. Süreç içerisinde Türkiye'nin endişeleri günden güne artmaktadır.²² Türkiye'nin Suriye ile var olan krizde bir tutum sergilemesi ister istemez etkin güç SSCB'nin de Türkiye'ye tepki göstermesine sebebiyet verir. Ancak müttefiklik ilişkisi çerçevesinde Türkiye'ye de ABD'nin desteği söz konusudur. SSCB tarafından Başbakan Bulganin'in Türkiye'yi uyurarak, Suriye sınırındaki Türk askeri yığınağı ve Suriye'ye saldırmak amacıyla Türkiye'ye gönderilen Amerikan silahları hakkında raporlara atıfta bulunarak artan endişesini ifade etmektedir.²³ Bulganin bu

²¹ Kaan Kutlu Ataç, "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Rusya İlişkilerinde Suriye Boyutu 1957 Suriye Krizi", içinde *Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Dinamikler Kuşku ile Komşuluk*, der. Gencer Özcan, Evren Balta ve Burç Beşgül, (Ankara: İletişim Yayınları, 2017), 92; Zafer Yıldırım, "1957 Türkiye-Suriye Krizi", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996), İstanbul, 191.

²² Mehmet Gönlübol ve Haluk Ülman, "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 21, 1 (1966).

²³ Erel Tellal, *SSCB-Türkiye İlişkileri 1953-1964*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020), 74; Keesing's Contemporary Archives, 19-26.10.1957, 15705, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>; Murat Kasapsaraçoğlu, "Siyasi Gerginlikten Ekonomik İş Birliğine: Soğuk Savaş Döneminde Türk-Rus İlişkileri (1945-1991)", içinde *Türkiye-Rusya İlişkileri, Dünü, Bugünü ve Yarını*, ed. İlyas Topsakal-Alperen Kürşad Zengin, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021), 201.

tepkisine ek olarak, Türkiye'nin dış güçlerin eğilimiyle hareket etmesi halinde kendine yeni belalar açacağını da söylemektedir.

Bulganin'in ifadeleriyle vücut bulan bu sert Sovyet tepkisine karşı Başbakan Menderes hem iddiaları reddeder hem de Türkiye'nin herhangi bir saldırgan niyetinin olmadığını altını çizer.²⁴ Bunlara ek olarak Suriye'nin var olan yığınaklar hakkında şikâyeti olmamasına rağmen SSCB'nin Suriye adına şikâyetçi olmasının garip bir durum olduğu ifade eder.²⁵ Menderes, SSCB'nin Suriye'den Türkiye'ye baskı yapması olayını tıpkı 1945'te Türkiye'ye yapılan baskıyla eşdeğer gördüğünü aktarır.²⁶

Bu tepkiye ek olarak Türkiye Savunma Bakanlığı tarafından, var olan askeri yığının sadece NATO manevralarından ibaret olduğu açıklaması yapılır.²⁷ Taraflar belirginleşince iki komşu ülkenin yer aldığı kutup ülkelerinden birbirlerine karşı tepkiler de gelmeye başlar. ABD, Sovyet gücü ile Suriye'nin tavrını eleştirirken, SSCB de Türkiye'de yapılan yığınakla ilgili suçlamalarda bulunur. Ayrıca SSCB, herhangi bir çatışma durumunda karşı hamlenin söz konusu olacağını kayda geçirmektedir. Hatta SSCB iki savaş gemisini Suriye'nin Lazkiye limanına gönderir.

Türkiye ise krize dair bir strateji oluşturmaya çabalamaktadır. Bu bağlamda ittifak ilişkisi dahilinde ABD ve Batı dünyası ile etkileşim oluşturarak krize karşı bir çözüm önerisi ortaya koyar. Fakat, SSCB de Suriye içindeki çıkarlarını koruma amacıyla bölgedeki anarşiden

²⁴ Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945-1970)*, (Ankara: Barış Kitap Yayınları), 109.

²⁵ Keesing's Contemporary Archives, 19-26.10.1957, 15813, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

²⁶ Keesing's Contemporary Archives, 19-26.10.1957, 15812, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

²⁷ Nuri Salık, *İki Darbe Arasında Türkiye'nin Suriye Politikası (1960-1980)*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020); Keesing's Contemporary Archives, 19-26.10.1957, 15812, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

yararlanmaya çalışıp inisiyatif oluşturan Türkiye'yi dengeleyici adımlar atar. Aynı dönemde ABD'nin SSCB'yi çevreleme çabaları nedeniyle Soğuk Savaş içinde safları sıklaştırmının öneminin artması da uluslararası sistemin anarşik yapısını besler. Bu haliyle bölgede Bağdat Paktı ile gerilen bölge ülke ilişkilerinde yine farklı bir kriz ortaya çıkar. Bu şekilde Waltz'ın ortaya attığı ittifaklara eklenme süreci yaşanmış olur.²⁸ Durum Posen'in bakış açısıyla değerlendirilirse bu hale dair var olan statükonun bozulma ihtimalinden hareketle beka sorununun saldırgan eğilim olarak nitelendirilmemesi gerektiğini görür. Bu da süreç içindeki devletlerin tutumlarını etkiler.²⁹

Yaşanan olayın bölgesel bir krizden küresel bir kriz haline evrilmesiyle beraber bölgede tarafsız konumda yer alan Suudi Arabistan Kralı Suud önderliğinde, gergin ortamı sakinleştirme girişimleri başlar.³⁰ Suud her iki tarafla temasları sıkılaştırarak, Suriye'nin herhangi bir şekilde ne komşuları ne de Türkiye için sorun yaratmadığını ifade eder. Ek olarak Suriye'ye ya da başka bir Arap devletine olası saldırıda Suudi Arabistan'ın yardımcı olacağını aktarır.

Fakat Suudi Arabistan'ın arabuluculuk faaliyetleri yeterli ve etkin bir sonuç yaratmayınca Suriye konuyu 16 Ekim'de Birleşmiş Milletler'e (BM) taşır. Yapılan başvuruda, Suriye'ye dair güvenlik ve uluslararası barışa yönelik tehdidin öncelikli görüşülmesi talep edilir.³¹ SSCB Dışişleri Bakanı Gromiko da BM Genel Kurulu Başkanı'na hem ABD hem de Türkiye'ye tepkinin ifade edildiği ve Türkiye'nin

²⁸ İskender Serdar, "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişiklere Bakış", *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies 1* (2015), 18.

²⁹ Posen, *The Sources of Military Doctrine*.

³⁰ Seale, *The Struggle for Syria...*, 301.

³¹ "Complaint About Threats to Security of Syria and to International Peace", *Yearbook of the United Nations*, 1957, Other Middle East Matters, 53, son erişim: 26.09.2022, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-204026/>.

bir olası saldırı hamlesine karşı BM üyelerinin Suriye'ye yardım etmeleri talebini içeren bir mektup gönderir. Gromiko ayrıca Suriye iddialarını yenileyerek Türk tarafının ABD'yle danışarak 27 Ekim'de Türkiye içi genel seçimlerini takiben Suriye'ye yönelik saldırı planları yaptığını iddia eder.

BM Genel Kurulu'nda Türkiye'nin de karşıt görüş olarak Türk temsilci Seyfullah Esin öncülüğünde Suudi Arabistan Kralı Suud öncülüğündeki arabuluculuk girişimlerinin sona erene kadar görüşmelerin ertelenme talebi söz konusudur.³² Karşı tarafta Suriye delegesi Zeineddine, arabuluculuğun mantıksız olduğunu, bu halin soruşturmadan bahaneyle sıyrılmak isteyenlerin tutumu olduğunu izah eder. Sovyet dışişlerinin iddiası ise Türkiye'nin ABD ile ortaklaşa hareket ederek Suriye'den kaçan unsurlardan sürgünde bir hükümet kuracağı üzerinedir. Ancak Türk tarafı bu iddiaları kesin dille reddederken girişimlerin sadece savunma amaçlı olduğu tekrarlar.

Daha sonrasında sürece dair görüşmeler üç günle sınırlandırılmaktadır. BM Genel Kurulu'nda İngiltere delegesi Allan Noble, SSCB'nin ortaya çıkardığı savaş söylemlerinin kasten oluşturulduğunu ve NATO ile Bağdat Paktı arasında bağlantı sağlayan Türkiye'nin saldırgan bir tutumla niteleneceğini ayrıca Arapların da Türkiye'ye karşı düşmanlaştırılacağını ve Arap dünyasında SSCB varlığının artırılması amacı taşıdığını aktarır.³³ Türkiye ise Selim Sarper öncülüğünde SSCB ve Suriye'nin iddialarını reddeder. Ayrıca Türkiye'yi suçlayanların sicilinin gerçekten temiz olup olmadığına dair BM Genel Kurul'una soru yöneltir.³⁴

³² "Complaint About Threats".

³³ Keesing's Contemporary Archives, 21-28.12.1957, 15919, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

³⁴ A&E Television Networks, "Soviets put a brutal end to Hungarian Revolution", History, 4.09.1956, son erişim: 23.11.2021, <https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-put-brutal-end-to-hungarian-revolution>.

Görüşmeleri takiben BM Genel Kurul'una iki karar tasarısı sunulur. İlki Suriye öncülüğünde hazırlanıp, Türkiye-Suriye sınırında araştırmalar yapma amacıyla komisyon oluşturulması üzerineyken ikincisi, BM Genel Sekreterliği girişimiyle Türkiye ve Suriye arasındaki sorunun görüşmelere dayalı çözümlenmesi üzerinedir. İki tasarıya dair oylamaya geçilmeden önce Endonezya temsilcisi, tasarıların oylanmasında ısrar edilmeden dostluk içinde yaşama ve uzlaşmaları gerektiğini ifade eder.³⁵ Karşıt iki tarafın da birbirlerine karşı olumlu yaklaşımlarıyla da delegeler geriye alınır.

BM Genel Kurulu'nu takiben krizde sükûnetle çözüm söz konusu olur. Hâlihazırda SSCB'nin de Türkiye ile Suriye arası savaşa ihtimal vermediği anlaşılmaktadır. Örneğin 29 Ekim 1957'de Moskova'daki Türk Büyükelçiliği resepsiyonda Kruşçev, Bulganin ve Mikoyan'ın katılımı ile olumlu yaklaşımlar ortaya çıkar.³⁶ Hatta SSCB'nin zamanında Türkiye'ye Kurtuluş Savaşı'ndaki yardımları ile o yıllarda yapılan Suriye'ye yardımların eş değerinde olduğu söz belirtilir.³⁷

Suriye yetkilileri var olan durumları teyit edip Mısır ile oluşturulan yakınlaşma ilişkisiyle beraber Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) yapılanması ile gerilimin normalleşeceğini kayda geçirir. En nihayetinde Türkiye'nin 11 Mart 1958'de BAC'ı resmen tanımasıyla da Ortadoğu'da var olan savaş ihtimali ortadan kalkar.³⁸

Suriye Krizi'nin savaşa varmadan sonuçlandırılması, uluslararası sistem düzeyinde devletlerin varlıklarını sürdürme amaçlarıyla da

³⁵ Yearbook of the UN, 56.

³⁶ Ayşegül Sever, "The compliant ally? Turkey and the West in the middle east 1954-58", *Middle Eastern Studies* (1998), 83; Keesing's Contemporary Archives, 21-28.12.1957, 15920, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

³⁷ Keesing's Contemporary Archives, 21-28.12.1957, 15920, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

³⁸ Kenan Şahin, Çağla Mavruk Cavlak, "Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 5, no 16 (2018), 168-169.

uyumludur. Bu durumda güç, varlıklarını korumaya giden yolda araçsallaştırılmaktadır. Diğer SSCB iki kutuplu sistemde nükleer güce sahip blok lideri bir ülke olarak sadece Türkiye'nin değil dünyanın bekası için de önemlidir. Bu yüzden uluslararası sistem düzeyinde Soğuk Savaş dinamiklerinin de krizin çatışmaya varmadan çözümlenmesinde etkili olduğunu kabul etmek gerekir.

4. 2011 Suriye Krizinde Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun Yaklaşımları

Tarihsel süreç içerisinde Türkiye-Rusya-Suriye ekseninde yaşanan olaylar incelenirken Soğuk Savaş sonrası yaşanan değişimlerin ve var olan iki kutuplu dünya düzeninin yıkılmasıyla tek kutuplu dünya sisteminin ortaya çıktığını baştan belirtmek gerekir. Bu haliyle 20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyıl başında ABD lehine bozulan dünyada, ABD etkisiyle oluşan yeni devletleşme süreci paralel incelendiğinde bilinmezleri daha çok olan anarşik yapının arttığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Özetle, uluslararası siyasal değişimin radikal biçimde değiştiği ve tek kutuplu hale gelmesi ile hiç umulmadık bir şekilde anarşi durumu artarak ortaya çıkmıştır.

2011'den itibaren var olan Suriye Krizi'ni anlayabilmek için öncelikli olarak "Arap Baharı" sürecindeki değişime bakmak gerekir. Yerel bir protesto eylemi ile başlayan Tunus'ta seyyar satıcı genç Muhammed Bouzazi'nin, Sidi Bouzid kentinde 17 Aralık 2010 günü kendisini yakması sonucu 4 Ocak 2011'de ülke geneline yayılan protesto gösterileriyle beraber yeni bir süreç baş gösterir.³⁹ Var olan eylemler paralelinde Tunus'un lideri Zeynel Bin Abidin, 14 Ocak 2011'de ülkesini terk etmek zorunda kalır. Bu süreç sonunda Tunus'ta oluşan devrim ile ülkede çok partili siyasi hayata geçilir.⁴⁰

³⁹ James Gelvin, "Arap İsyanlarını Anlamak", içinde *Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm*, der. Doğan Çetinkaya, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 63.

⁴⁰ Türel Yılmaz Şahin, *Uluslararası Politikada Orta Doğu* (Ankara: Barış Kitap Yayınları, 2019), 352.

Tunus'taki eylemlerin ardından Ortadoğu coğrafyasında yaygınlaşan *bahar etkisinin* tersine dönmesi noktasında Suriye Krizi patlak verir. Bu durum Ortadoğu'ya dair büyük devletlerin yaklaşımlarıyla da ilişkilidir. ABD öncülüğündeki Batı blok ülkeleri özellikle Arap Baharı'nı kontrol etmeye çalışmışlardır. Çalışma çerçevesinde bu durum değerlendirirken göz önünde tutulması gereken temel nokta, 1957 Suriye Krizi'ndekine benzer biçimde Türkiye ve Rusya'nın karşı karşıya gelmeleridir.⁴¹

Suriye'de bu protesto eylemlerinin etkisinin başladığı yer Dera kentidir. 2011 Mart'ında rejim karşıtı yazılar yazan gençlerin tutuklanmasıyla oluşan protestolar hızla birçok kente yayılır.⁴² Protestoların Esad muhaliflerince benimsenmesiyle büyük çaplı eylemler yapılır. 18 Mart 2011'de protestolara karşı müdahalenin başlamasıyla birçok protestocu öldürülür.⁴³ Esad yönetiminin olayları başta emperyal güçlerin desteklediği teröristler söylemi, daha sonra reform kararları ile değişir. Dera valisinin görevden azledilmesi, bazı suçlar için kısmi af ilanı ile yönetim kadroları için yenilik yapılacağı kayda geçirilir.⁴⁴

Bütün bu çözüm beklentileri, Esad'ın protestoculara şiddetle karşılık vermesi sonrası Suriye yönetiminin gelen tepkileri umursamaması, muhaliflerin bazılarının savaşması bazılarının ise ülke dışına göç etmeleri gibi durumlar nedeniyle boşa çıkar.⁴⁵ İç savaş süreciyle büyük

⁴¹ Ömer Göksel İşyar, *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası, Uluslararası Politikanın Çözülenemeyen Düğümü* (Bursa: Sayda Yayınları: 2018), 25-38.

⁴² Ömer Önhon, *Büyükelçinin Gözünden Suriye* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021), 103.

⁴³ Fehim Taştekin, *Suriye Yıkıl Git, Diren Kal!* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 61-68.

⁴⁴“Suriye Krizinin Kronolojisi”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, son erişim: 17.11.2021, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/suriye-krizinin-kronolojisi>

⁴⁵ Doğan Safak Polat, “Arap Baharı ve Suriye Savaşı”, içinde *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, ed. Hasret Çakmak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (İstanbul: Beta Yayınları, 2016), 141-142.

güçlerden ABD'nin Esad yönetimini kınaması ve muhaliflerle diyalog başlatma tavsiyesi söz konusudur. Olaylar tıpkı 1957 Krizi'nde olduğu gibi BM'ye taşınır ve Türkiye ile Arap Birliği ülkeleri karşıt eylemde bulunurlar. Bu durum uygulamada, Obama Doktrini ile Suriye sorununun çözümüne dair yaklaşım olarak karşımıza çıkar.⁴⁶

Takip eden süreç içinde 16 Temmuz 2011 günü İstanbul'da muhalif Suriyeliler Ulusal Kurtuluş Konferansı toplayarak diğer muhaliflerle birlikte Esad'a karşı tek güç oluşturmayı hedefler. Hatta 25 üye ile bir Konsey bile oluşturulur.⁴⁷ Suriye yönetiminin 30 Temmuz 2011 sonrası Hama kentini kuşatması ve sivil kayıpların oluşması ile Arap Birliği, Suriye'yi kınar. Sonrasında yaşanan bu olaylarla beraber Batılı ülkeler, başta ABD, İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya ve Kanada yönetimleri Esad'a görevi bırakma çağrısında bulunurlar. Suriye muhalefet liderleri de 20 Ağustos'ta Ulusal Konsey kurarlar. Takibinde Esad, askeri operasyonları sonlandırma yanında Şubat 2012'de çok partili seçimlerin gerçekleşeceği kararını açıklar.⁴⁸

Eylül ayında New York'taki BM Genel Kurulu'nda Esad rejimine karşı müdahale kararı alabilme düşüncesi doğar ancak BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimî veto hakkı olan Rusya ve Çin vetosuyla Suriye için yaptırım kararı alınması olanaksız hale gelir.⁴⁹ Ancak Avrupa

⁴⁶ David Unger, "The Foreign Policy Legacy of Barack Obama", *IAI, The International Spectator*, 2016, 51, 4, son erişim: 21.11.2021, <https://www.iai.it/sites/default/files/unger.pdf>; Jeffrey Goldberg, "The Obama Doctrine", *The Atlantic*, son erişim: 21.11.2021, <http://www.eastlaw.net/wp-content/uploads/2016/09/President-Obama%E2%80%99s-Interview-With-Jeffrey-Goldberg-on-Syria-and-Foreign-Policy-The-Atlantic.pdf>.

⁴⁷"İstanbul'da Suriye Ulusal Kurtuluş Konferansı düzenlendi", *Hürriyet Gazetesi*, son erişim: 19.11.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbulda-suriye-ulusal-kurtulus-konferansi-duzenlendi-18273730>

⁴⁸ "Esad'dan Suriye tarihinde bir ilk", *Hürriyet Gazetesi*, son erişim 21.11.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esaddan-suriye-tarihinde-bir-ilk-18545028>

⁴⁹ Mehmet Turan Çağlar, *Yerelden Uluslararası Düzlemlere Suriye Krizinin Dönüşümü* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020), 242.

Birliği (AB) öncülüğünde Suriye'ye yaptırım kararı alınabilir. Buna ek olarak çeşitli kuruluşların ve kişilerin malvarlıkları kısıtlanır.⁵⁰

Esad rejimi ise Rusya, Çin, İran ve Hizbullah tarafından desteklenmektedir. Ancak bu destekle beraber Esad'ın aday olmaması ve olayların çözülmesi öngörülmüştür. Diğer yandan Muhaliflerin değişkenliği ile Kürt hareketinin önem kazanması söz konusudur. Süreçte değişken faktör olarak Demokratik Birlik Partisi (PYD) özerk yönetim ilanında bulunur.⁵¹ Ancak bunu takiben 2013 itibarıyla Esad yönetimine Hizbullah desteği artar. Muhalif tarafta da Katar ve Suudi Arabistan desteği ortaya çıkar.⁵²

Tüm bu mücadeleler sürerken 2014'te Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) kurulur ve kısa sürede Lübnan'ı tehdit edecek kadar etkin güç kazanır.⁵³ Muhalifler içindeki farklılaşmayla beraber tek bir muhalif ses oluşturulamaması onların başarısızlığını ortaya çıkarır. İŞİD'in, büyük etkinlik alanı kazanması ve hala hangi grubun kullandığı belli

⁵⁰ Esad'a hem Avrupa'dan hem Avrupa Birliği'nden darbe", *Hürriyet Gazetesi*, son erişim: 19.11.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esada-hem-avrupadan-hem-arap-birliginden-darbe-18792954>

⁵¹ "Suriyeli Kürtler özerklik ilan etti", *Al Jazeera Türk*, son erişim: 19.11.2021 <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-kurtler-ozerklik-ilan-etti>; Yalibnan, "Hezbollah's elite leading the battle in Qusayrregion of Syria", son erişim: 19.11.2021, <http://yalibnan.com/2013/04/22/hezbollahs-elite-leading-the-battle-in-qusayr-region-of-syria/>.

⁵² Ben Hubbard, "Momentum Shifts in Syria, Bolstering Assad's Position", *The New York Times*, son erişim: 19.11.2021, <https://www.nytimes.com/2013/07/18/world/middleeast/momentum-shifts-in-syria-bolstering-assads-position.html>; C. J. Chivers-Eric Schmitt-Mark Mazzetti, "In turnabout Syrian rebels get Libyan weapons", *The Indian Express*, son erişim: 20.11.2021, <https://indianexpress.com/article/news-archive/print/in-turnabout-syrian-rebels-get-libyan-weapons/>.

⁵³ Fawaz Gerges, *İŞİD Tarihi* (İstanbul: Doruk Yayınları, 2019), 19.

olmayan kimyasal silah saldırıların oluşmasıyla beraber mevcut sorunlar çığ gibi büyümektedir.⁵⁴ Diğer yandan Halkçı Koruma Birlikleri (YPG) yapılanması ile daha doğrusu Kürt muhaliflerle IŞİD arasındaki mücadele sonrasında sivillerin Türkiye'ye sığınması söz konusu olur. Muhalif güçlerin arasındaki problemler dolayısıyla süregelen başarısızlık durumuyla beraber bölgede Esad destekli güçlerin üstünlüğü daha yüksek sesle konuşulmaya başlanır.⁵⁵

İlerleyen süreçte Türkiye ile Rusya arasında yaşanan tüm bu gelişmeler neredeyse aynı 1957 Suriye krizinde olduğu gibi iki devleti karşı karşıya getirir. BM Güvenlik Konseyi'nin müdahale etme halinin ortadan kalkması, 23 Haziran 2012'de Doğu Akdeniz'de Türk savaş uçağının düşürülmesi gibi durumlar ise Türkiye-Rusya arası savaş çıkma ihtimalini hiç olmadığı kadar arttırır.⁵⁶ Tam da bu noktada ittifakların belirginleşmesi söz konusudur. Suriye'de Esad beka için Rusya'yla ittifaktayken, Türkiye de bekası dolayısıyla ABD öncülüğünde BM, NATO, AB öncülüğünde Almanya, Fransa gibi ülkeleri süreç içine dahil ederek gücü araçsallaştırarak bekasını muhafaza etmeye çalışmaktadır.

Sürecin dâhilinde Cenevre Görüşmelerinin barışa yönelik durumu ortaya çıkarma ihtimali, bunun yanında muhalif güçlerin birbirlerinden

⁵⁴ Von Christoph Reuter, "Syrian Regime Hasn't Abandoned Chemical Weapons", *Der Spiegel International*, son erişim: 21.11.2021, <https://www.spiegel.de/international/world/evidence-mounts-of-chlorine-gas-attacks-in-syria-a-968108.html>; "Suriye'de kimyasal silah tartışması", *BBC Türkçe*, son erişim: 21.10.2021, https://www.bbc.com/turkce/spor/2012/12/121222_syria_chemical.

⁵⁵ Adam Baczko, Gilles Dorronsoro ve Arthur Quesnay, *Suriye Bir İç Savaşın Anatomisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 195-210; Seth G. Jones and Maxwell B. Makusen, "The Escalating Conflict Hezbollah in Syria", *CSIS Papers* (2018); NCRI, "Some 30 members of Iranian IRGC and Hezbollah killed in Syria", son erişim: 21.11.2011, <https://www.ncr-iran.org/en/ncr-statements/terrorism-fundamentalism/some-30-members-of-iranian-irgc-and-lebanese-hezbollah-killed-in-syria/>.

⁵⁶"Suriye ile ilgili tehdit algımız değişti", *BBC News Türkçe*, son erişim: 21.10.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120626_erdogan_syria.

farklılaşması gibi olgular yanında kimyasal silah kullanıldı mı kullanılmadı mı sorusunu gündeme gelir.⁵⁷ Diğer yandan Suriye muhaliflerinin üst yapı organizasyonu değişmektedir. Bu durum Rusya'nın görece SSCB'deki dönemindeki kadar güçlü olmamasına rağmen 2015'ten itibaren Suriye'de daha etkili müdahale etme kararını düşünmesine yol açmaktadır. Rusya'nın bu ihtimali göz önünde bulundurmasında sadece Suriye değil Rusya'nın taraf olduğu mevcut diğer krizlerin de etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Anca süper güç olmamasına rağmen süper güç olma potansiyeli ile dâhil olma şekli Suriye krizinde farklı bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Rusya'nın varlığını hissettirmesi belli nedenlerle ilintilidir. Bunu anlayabilmek için şu noktalara bakmak gerekir:

- Arap Baharı olaylarının şekillenmesinde özellikle yakın ilişkilerin olduğu Libya'da bekle gör politikasının oluşturulması problemdir. BM Güvenlik Konseyi'nde de müdahale ölçüsünde ABD ile eşdeğer eğilim göstermesi,
- Dönem içindeki Ukrayna krizi paralelinde Kırım'ın Rusya ile birleşmesi paralelinde Ortadoğu'ya daha fazla önem vermesi,
- Var olan protestoların domino etkisi ile statüko halinin ortadan kalkması durumu söz konusudur.

Bütün bunlar beka meselesinde Suriye krizinin sadece onları etkilemediğini Rusya'nın uluslararası kabiliyetini belirlediğini göstermektedir. Bu yüzden Rusya için Suriye meselesini kendi isteği doğrultusunda çözümlenmek bir "varlık mücadelesi" olarak değerlendirilir. Amaçları doğrultusunda çözümlenmesi durumunda ise arzu edilen uluslararası kabiliyete kavuşmasına kesin gözler bakılır.

Rusya'nın süreçteki politik eğilimi kademe kademe kendini belli eder. Öncelikle Kasım 2011 içinde Tartus limanına 3 gemi yollanır.

⁵⁷ Seymour Hersh, "Kimin Sarini?", içinde *AKP'nin Suriye Savaşı*, der. Hamide Yiğit, (İstanbul: Tekin Yayınları, 2014), 185-202; Graham Fuller, *Türkiye ve Arap Baharı* (Ankara: Eksi Kitaplar, 2016), 254.

Rusya bunun yanında Ocak 2012 içinde Suriye rejimi ile muhalefeti Moskovada birleştirir.⁵⁸

2013 tarihindeki Guta şehrine dair kimyasal silah kullanıldığı iddiasına rağmen Rusya, deniz yoluyla çeşitli mühimmat ve teknik parçaları Suriye rejimine destek olarak gönderir.⁵⁹ Dolayısıyla Rusya'nın gerginlikle ilerleyen savaş haline yönelik durumlara karşın temaslar kurmaya devam etmesi onu, mevcut durumu kontrol altına alan devlet rolüne taşır.

Rusya'nın bu hamlelerine karşın Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye'nin muhalif güçleri birleştirme çabasıyla beraber 2015'te İdlib'in muhalif kontrolüne girmesi sağlanır. IŞİD'in tarihi kent Palmira işgali sonrası Suriye rejiminin neredeyse tüm kontrolü kaybetme haline karşın Rusya'nın etkin hamle yapma kararıyla 26 Ağustos 2015'te Hmeymim'de hava üssü kurulur ve dengeler Suriye rejimi lehine döner.⁶⁰

Rusya, bölgedeki Suriye rejimi yanında İran ve Irak yönetimlerinin de katkısıyla ortak enformasyon merkezi oluşturarak IŞİD'e karşı hava operasyonları başlatır.⁶¹ Rusya'nın bu kadar etkin rol oynama isteği, Lazkiye ve Tartus üs sahipliği ile de ilintilidir. Diğer yandan İran'ın da Suriye üzerinde etkin hale gelmesi söz konusudur. İran, Şii

⁵⁸ Thomas Grove, "Russia sending aircraft carrier to its base in Syria", *Reuters*, accessed November 22, 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/russia-sending-aircraft-carrier-to-its-base-in-syria/>.

⁵⁹ Yaroslav Samoylov, *Rusya'nın Suriye Politikası* (Ankara: Hitabevi Yayınları, 2018), 160.

⁶⁰ Michael Kofman ve Matthew Rojansky, JD, "What Kind of Victory for Russia in Syria?", *Military Review Online Exclusive* (2018), 5; "Syria agrees to let Russia expand Hmeymim air base", *Reuters*, son erişim: 22.11.2021, <https://www.reuters.com/article/us-russia-syria-airbase-idUSKCN25F2BP>.

⁶¹ Anton Lavrov, "The Russian Air Campaign in Syria: A Preliminary Analysis", *CNA Analysis & Solutions* (2018).

Hilali olgusu üzerinden mezhepsel etki alanı oluşturmayı planlamaktadır.⁶²

İŞİD'in etkinliğinin artırmasıyla ise Suriye'de rejim değişikliğinden ziyade radikal teröre karşı mücadele hali ortaya çıkar. Türkiye'nin askeri operasyonlarının temelini de bu durum oluşturmaktadır. Dönemsel gerçekleşen bu tercih paralelinde Türkiye'nin 2015 yılında Şubat ayı içinde Süleyman Şah türbesinin taşınması hedefiyle Şah Fırat Operasyonu'nu yapması söz konusu olur. Türkiye'nin tedirgin hali Rus jetinin düşürülmesi ile gerginliğe dönüşür.⁶³

2016 yılı içinde Suriye'de, devletlerin statükocu politikalarını değiştirmemelerine rağmen Kürt yapılanmalarının etkinlik kazanmasıyla İŞİD'in boşalttığı alana yerleşmeleri söz konusu olur. Esad rejiminin etki alanı dar olmasıyla beraber bölgedeki birçok sivil Suriye dışına çıkarılır. Türkiye içinde yine iç siyasi gerilimlerden kaynaklanan 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ile güçsüz hale gelmesine rağmen hemen peşi sıra Fırat Kalkanı Operasyonu ile terör unsurlarına karşılık verilir.⁶⁴ Sonrasında El-Bab operasyonu ve 2018'deki Zeytin Dalı Operasyonu'yla sahada kısa süreli de olsa bir başarı mevcuttur. Türkiye'nin bu hamlesi de tıpkı Rusya'nın girişimiyle eş değerdir.

Tüm bu askeri hamleler yanında 2017 ve sonrasında Türkiye ve Rusya arasına İran'ın da katılımıyla Astana Görüşmeleri ile inisiyatif alınmaya çalışılır. Çünkü var olan toplanmalarına rağmen sonuç alamayan Cenevre Görüşmelerine karşı daha ideal ve makul taleplerin olduğu görüşmelerdir. İlk Astana Zirvesi'nin 23 Ocak 2017'de Ka-

⁶² Müjde Aysun Özbay, "İran'ın Şii Hilal Projesi İddiası", (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010).

⁶³ Uğur Matıç, "Suriye'de Arap Baharı'nın Etkileri", içinde *Arap Baharı Sonrası Ortadoğu Bölgesel Dönüşümü ve Reaksiyonlar*, ed. M. Cüneyt Özşahin ve Orhan Battır, (İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2019), 253-254.

⁶⁴ Sam Dagher, *Assad or We Burn The Country* (New York: Hachette Book Group, 2019), 445; Christopher J. Hill, *Syria On The Brink-US National Security and A Country In Turmoil* (USA, Cade Publishing, 2019), 157-177.

zakistan'da gerçekleşmesini takiben 16 Şubat 2017'de ikincisi düzenlenip barış tesisini önceleyen, ortak görev gücü kurulması amaçlanır. Üçüncü görüşmeye ise BM, AB ve ABD temsilcileri de davet edilir. Sonraki görüşmelerde üç devletin çatışmasızlık bölgeleri oluşturmaları öngörülür. İdlip Türkiye'ye, Lazkiye, Hama ve Halep'in de sorumluluğu İran'a verilir. 5 Temmuz 2017'deki görüşmelerde de çatışmasızlık bölgeleri geliştirilir.⁶⁵

Takibinde Astana Görüşmeleri'nin paralelinde yine Rusya, İran ve Türkiye'nin katılımıyla Soçi zirvelerinde özellikle İdlip bölgesinde görev yapacak Türk ordusu ve gözlemcilerinin sorumluluk alanı çizilerek, Suriye toprak bütünlüğüne vurgu yapılır. Ayrıca insani yardım faaliyetleriyle birlikte Suriye Diyalog Kongresi düzenleme kararı alınarak yeni anayasa paylaşılır. Türkiye'nin kararlı tutumu ile Suriye Demokratik Güçleri (SDG), Kürt terör yapıları ile eş güdümlü olduklarından dolayı taraf olarak kabul edilmez. Esad ile devam kararı da kayda geçerken Türkiye diplomatik pazarlık konusunda karar almak durumunda kalır.⁶⁶

Rusya'nın Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'da etkisini ortaya koyduğu, Cenevre Görüşmeleri paralelinde ABD öncülüğündeki Batı güçlerini sınırlandırması söz konusu olur.⁶⁷ Rusya olmadan Suriye konusunda çözümün asla söz konusu olamayacağı anlaşılır. Tıpkı Türkiye'nin olmadığı bir Suriye çözümünün söz konusu olmadığı gibi. Bu bağlam ve çerçeve Suriye sorununa dair yeni olguları da değiştirecektir.

5. Sonuç

⁶⁵ Adel Ratrouf, "Rusya'nın Suriye'ye Yönelik Dış Politikası (2011-2018)". (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019, 103.

⁶⁶ Hill, Syria On The Brink...,153-154.

⁶⁷ Erjada Progonati, *Dört Vektörlü Rus Dış Politikası (2000-2020)* (Ankara: Barış Kitap Yayınları, 2021), 278-289.

Ortadoğu’da mevcut devletleşme süreci Birinci Dünya Savaşı’nı takiben manda ve himaye faaliyetleri paralelinde konjonktürel değişimlerle bir trend haline gelmektedir. Ayrıca bölgede değişim geçiren iki devletten Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği’nin de yaşadıkları durumlar paralelinde kendi ilişkilerine dair etkileşimleri söz konusudur. Bu etkileşim bölge ülkelerini ittifak kurmaya mecbur bırakmaktadır. Bu çerçevede bağımsızlığını kazanan Suriye’nin kurulmasıyla önemli bir husus olarak ortaya çıkmaktadır.

Suriye’nin Fransa’dan ayrılması sonrası uluslararası sistemde yeni kurulan devletlerden birisi olması sebebiyle dünyaya dair bakış açısında arayışlara tanık olunmaktadır. Bu süreçte Suriye’nin geleceği çeşitli darbelerle kesintiye uğramaktadır. Suriye de bu tarz darbelerle sorun yaşarken dış dünyada sempati kazanmasıyla beraber SSCB’yle yakınlaşmaya başlar. Bağımsızlığı sonrası anarşi ortamında ittifak oluşturma arayışında olan Suriye bu yakınlaşma paralelinde tarafını seçerek yeni bir sürecin başlangıcını getirmektedir.

Yaşanan değişimlerden yakınan Batı dünyasının, özellikle o dönemin etkin güçleri Fransa ve İngiltere’nin etkisi Süveyş Krizi sonrası kırılınca bölgede bir nevi görev devir teslimi yaşanmış ve Soğuk Savaş’ın sert bir halde yaşandığı iki kutuplu dünya düzeninin etkisinin görülmesiyle beraber karşılıklı bir denge oluşur. Oluşan yeni dengeyle yaşanan 1957 Suriye Krizi, Türkiye – Suriye ve Suriye konusunda Türkiye – SSCB arasında gerilimlere ve neredeyse statükoyu bozacak bir savaş ihtimalini doğurur. Ama mevcut etkilere bakılınca kaçınılmaz olarak neorealizm ile sorunlara bakıldığında savaş ihtimalinin azaltılabilmesi de söz konusudur.

Soğuk Savaş sürecinde sıcak çatışma yaşanan Kore ve Vietnam savaşında bile bir şekilde denge oluştuğundan, statükoyu bozacak bir yeni dünya savaşı ortaya çıkmamıştır. Çünkü uluslararası sistemin tek bir gücün etkisi altında kalmaması ile dünyada bir statüko ortaya yaratmıştır. Ve mevcut statükoda devletlerin birbirleriyle etkileşimden kaçınmadığı görülür.

Soğuk Savaş sonrasında “*yeni dünya anlayışı*” paralelinde gelişmeyle farklı algılamalar ortaya çıkar. Türkiye'nin 1957 Suriye Krizi'nde az gelişmiş ve sınırlı kapasiteyle hareket eden ülkeyken daha etkin bir hale gelmesi söz konusudur. SSCB ise yine Birinci Dünya Savaşı başlangıcındaki gibi kabuk değiştirmektedir. Bu yaşanan olgu gerçekten ilginçtir. Çünkü tek kutuplu dünya düzeni oluşturma sürecindeki ABD, kendini bir nevi dünyanın jandarması gibi konumlandırırken haliyle her krize yetişememektedir.

Yaşanan bu gelişmeler paralelinde Arap Bahası sonrası 2011 Suriye Krizi'nin ortaya çıkmasıyla Ortadoğu devletlerine dair var olan dikta rejimlerinin yaklaşımları değişmektedir. Var olan kalıpların değişmesi ise bölgede domino etkisine yol açmaktadır. Diğer yandan sürece öyle ya da böyle dahil olan çoğu devlet Ortadoğu'daki eylemlerin sebep ve sonuçlarını anlamada kısıtlı kapasiteleriyle müdahale etmeye çalışırken çıkarlarını maksimize etmeyi amaçlamaktadır.

Ortadoğu'daki konjonktürel değişimleri okuyarak hareket alanı yanında çeşitli operasyonlar ve bölgedeki toplumsal azınlıklarla etkileşimi mevcut olan Türkiye'nin de Arap Baharı olaylarına biraz bekle ve gör politikasıyla yaklaşması söz konusudur. Ama olayların gelişim süreciyle beraber en uzun sınıra sahip olduğu komşusu Suriye'ye kadar gelen olaylarda da itidalli davranır. Kriz sonrası artan insani dram ve çözümsüz terör üreten bölgenin oluşmasıyla bir şekilde muhalifleri organize ederek tıpkı 1957'deki Suriye Krizi'ndeki tarzda bir politik argüman sunma tercihinde bulunmaktadır.

Rusya'nın yeni uluslararası sistemde rolünü benimseme stratejisi oluşturduğu çok kutuplu dünya düzeni söylemini savunduğu Putin'in konuşmasını içeren 2007'deki Münih Güvenlik Konferansı toplantısında, ABD'nin eskisi gibi başarılı olamadığı iddiasıyla beraber dünyadaki var olan kriz bölgelerinde de etkin tutum alma çabasında olduğu anlaşılmaktadır. Rusya bu politik tercihlerini yaparken çoğu zaman ekonomik ve askeri yardımda bulunmakta bazı durumlarda ise örneğin Libya konusunda Wagner isimli paramiliter grubu aktif hale

getirmekte ya da Kırım'da olduğu gibi müdahale ederek başarı sağlamaya çalışmaktadır. Tabii ki SSCB'nin halefi olarak Rusya'nın 1957 Suriye Krizi'ndeki gibi aktif biçimde savaş engelleyici rolü olduğunu söylemek güçtür. Ama buna rağmen bölgede temas kurmaktan ve var olan çıkarlarını korumaktan vazgeçmeden hareket ettiği ortadadır.

Bu haliyle Suriye krizinin başlangıçta neredeyse Esad'ın düşeceği şeklinde bir algı oluşturulsa da Esad gitmeli diye savunulan her türlü muhalif gücü destekleyen liderlerin, karar alıcıların ve diplomatların teker teker görevden ayrılmak durumunda kaldığını görmek gerekir. Rusya'nın ve Türkiye'nin 1957 Suriye Krizi'nden farklı olarak birbiriyle farklı kutup tarafında yer alsa da birbirleriyle etkileşimden vazgeçmemeleri kendi çıkar maksimizasyonunu oluşturmalarında oldukça önemli bir olgudur. Çünkü kısa süreli de olsa Rus jetinin düşürülmesi olayı sonrası yaşanan kriz süreçleri hem bölge hem dünya geneli içinde büyük kutuplaşmayı ve büyük savaşı tetikleyecek durumları beraberinde getirebilecektir.

Çözüm önerisi veya temenni bağlamında geleceğe dair karşılaşılan bu durum ve gibilerine karşı neorealist perspektife ihtiyaç duyulmaktadır. Güç dengesinin oluşturulması günümüz dünyasındaki uluslararası siyasal sistemin oluşmasına olanak verecektir. Güç dengesi beraberinde birbirleriyle ayrışan devletlerin kimi sorunlarda ortak hareket edebileceğini göstermektedir. Denge ve işbirliği süreçleri hem bu krizde olduğu gibi hem de dünya üzerinde var olan veya yeni baş gösteren krizlerde de çözüm önerisi olarak sunulabilecektir. 21. yüzyıl dünyasına dair kırılğan devam eden barış haline karşı herhangi bir nükleer silaha sahip devletin saldırıya geçip, siyasal sistemi değiştireceğine dair söylemler yersiz bir değerlendirme olarak görülmektedir. Bu aşamada oluşturulacak uluslararası sistemin yeni tanımlamalarının ve sac ayaklarının da belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca geçmiş bağları bulunan devletlerin radikal savaş söylemleri ve irredantizm politikalarıyla tarihsel bağlam üzerinden saldırgan eğilimlerde bulunmamaları gerekmektedir.

Neorealizm devletlerin beka sorunuyla birlikte değerlendirildiğinde ayakta kalabilmek için ittifak kurmayı zorunlu hale getirmektedir. Bu durumda “güç” uluslararası sistem çerçevesinde araçsallaştırılmaktadır. Suriye krizlerinde de net olarak görüldüğü üzere ittifak stratejileri krizlerin seyrini doğrudan etkilemektedir. Ancak, sistemin anarşik yapısı Ortadoğu coğrafyasının kendine has kaotik yapısıyla birleştiğinde yapılacak ittifakların zeminini kayganlaştırmaktadır. Bu durum belki ayrı bir yorumda bulunmak gerekirse zamanla ittifak halinde devletlerin rakip hale gelmeleri bile söz konusu olabilir.

Kaynakça

Arı, Tayyar. “Realizm ve Neorealizm (Gerçekçilik ve Yeni Gerçekçilik)” içinde Uluslararası İlişkiler Kuramları I, ed. Tayyar Arı-Elif Toprak, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2012.

Ataç, Kaan Kutlu. “Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Rusya İlişkilerinde Suriye Boyutu 1957 Suriye Krizi”, içinde Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Dinamikler Kuşku ile Komşuluk, der. Gencer Özcan, Evren Balta ve Burç Beşgül, Ankara: İletişim Yayınları, 2017.

Baczko, Adam, Dorronsoro, Gilles ve Quesnay, Arthur. Suriye Bir İç Savaşın Anatomisi, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Balcı, Ali ve Kardaş, Şaban. “Realizm”, içinde Uluslararası İlişkilere Giriş, ed. Şaban Kardaş-Ali Balcı, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.

Bostancı, Mustafa. “Türkiye’nin Ortadoğu Siyasetine Etkisi Bakımından 1957 Türkiye-Suriye Krizi”, Yeni Türkiye Dergisi, YTSAM, 84, 2016.

Çağlar, Mehmet Turan. Yerelden Uluslararası Düzlemlere Suriye Krizinin Dönüşümü, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Dagher, Sam. Assad or We Burn The Country, New York: Hachette Book Group, 2019.

Ersoy, Eyüp. “Realizm”, içinde Uluslararası İlişkiler Teorileri, der. Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Fuller, Graham. Türkiye ve Arap Baharı, Ankara: Eksi Kitaplar, 2016.

Gelvin, James. “Arap İsyanlarını Anlamak”, içinde Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm, der. Doğan Çetinkaya, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Gerges, Fawaz. *İŞİD Tarihi, İstanbul: Doruk Yayınları, 2019.*

Gönlübol, Mehmet ve Ülman. "Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 21, 1, 1966.

Grieco, Joseph M. Grieco, "Realist Uluslararası Teorisi ve Dünya Siyaset Çalışması", içinde Uluslararası İlişkiler Teorisinde Yeni Düşünce, ed. Michael Doyle ve G. John Ikenberry, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul: Beta Yayınları, 2015.

Gürsoy, Poyraz, Büyük Güçlerin Suriye Planı, Ankara, Kripto Yayınları, 2016.

Hersh, Seymour. "Kimin Sarini?", içinde AKP'nin Suriye Savaşı, der. Hamide Yiğit, İstanbul: Tekin Yayınları, 2014.

Hill, Christopher J., Syria On The Brink-US National Security and A Country In Turmoil, USA, Cade Publishing, 2019.

İşyar, Ömer Göksel. Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası, Uluslararası Politikanın Çözümlemeyen Düğümü, Bursa: Sayda Yayınları, 2018.

Kalkan, Yeldar Barış. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.

Karabulut, Bilal, Uluslararası İlişkiler (Kavramlar-Teoriler-Kurumlar), 1. Baskı, Barış Kitabevi, Ankara 2016,8.

Kasapsaraçoğlu, Murat. "Siyasi Gerginlikten Ekonomik İş Birliğine: Soğuk Savaş Döneminde Türk-Rus İlişkileri (1945-1991)", içinde Türkiye-Rusya İlişkileri, Dünü, Bugünü ve Yarını, ed. İlyas Top-sakal-Alperen Kürşad Zengin, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.

Kürkçüoğlu, Ömer. Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945-1970), Ankara: Barış Kitap Yayınları.

Matiç, Uğur. “Suriye’de Arap Baharı’nın Etkileri”, içinde Arap Baharı Sonrası Ortadoğu Bölgesel Dönüşümü ve Reaksiyonlar, ed. M. Cüneyt Özşahin ve Orhan Battur, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2019.

Mearsheimer, John. The Tragedy of Great Power Politics, New York-London: W. W. Norton&Company, 2001.

Önhon, Ömer, Büyükelçinin Gözünden Suriye, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021.

Özbay, Müjde Aysun. “İran’ın Şii Hilal Projesi İddiası”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Polat, Doğan Safak. “Arap Baharı ve Suriye Savaşı”, içinde Uluslararası Politikada Suriye Krizi, ed. Hasret Çakmak-Caner Sancaktar-Zafer Yıldırım, İstanbul: Beta Yayınları, 2016.

Posen, Barry, R. The Source of Military Doctrine, France, Britain, And Germany Between The World Wars, Ithaca-London, Cornell University Press, 1984.

Powell, Robert. “Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate”, International Organization, Vol. 28, No.2.

Progonati, Erjada. Dört Vektörlü Rus Dış Politikası (2000-2020), Ankara: Barış Kitap Yayınları, 2021.

Ratrout, Adel. “Rusya’nın Suriye’ye Yönelik Dış Politikası (2011-2018)”. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Salık, Nuri. İki Darbe Arasında Türkiye’nin Suriye Politikası (1960-1980), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Samoylov, Yaroslav. Rusya’nın Suriye Politikası, Ankara: Hitabevi Yayınları, 2018.

Seale, Patrick. The Struggle For Syria, A Study of Post-War Arab Politics, 1945-1958, London: Oxford University Press, 1965.

Serdar, İskender. "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış", The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies, Vol 1, Issue 1, 2015.

Sever, Ayşegül. "The compliant ally? Turkey and the West in the middle east 1954-58", Middle Eastern Studies, 1998.

Snyder, Jack. Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition, Cornell Univesity Press, New York, 1991.

Şahin, Kenan ve Cavlak, Çağla Mavruk. "Başarısız Bir Pan-Milliyetçilik Girişimi: Birleşik Arap Cumhuriyeti", Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 5 (16), 2018.

Şahin, Türel Yılmaz. Uluslararası Politikada Orta Doğu, Ankara: Barış Kitap Yayınları, 2019.

Taliaferro, Jeffrey W. "Security under Anarchy Defensive Revisited", International Security, Volume 25, No. 3, Winter, 2001.

Taştekin, Fehim, Suriye Yıkıl Git, Diren Kal!, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Tellal, Erel. SSCB-Türkiye İlişkileri 1953-1964, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020.

Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. "Realizm: Devlet ve Güç Dengesi", çev. Zeynep Gözde Güven, içinde Uluslararası İlişkiler Teorisi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016.

Waltz, Kenneth. Man the State and War-A Theoretical Analysis, New York: Columbia University Press, 2001.

Waltz, Kenneth. Theory of International Politics, Reading, Addison-Wesley, MA, 1979.

Yıldırım, Zafer. "1957 Türkiye-Suriye Krizi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.

İnternet Kaynakları

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, “Suriye Krizinin Kronolojisi”, son erişim: 17.11.2021, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/suriye-krizinin-kronolojisi>

A&E Television Networks, “Soviets put a brutal end to Hungarian Revolution”, *History*, 4.09.1956, son erişim: 23.11.2021, <https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-put-brutal-end-to-hungarian-revolution>.

Al Jazeera Türk. “Suriyeli Kürtler özerklik ilan etti”, son erişim: 19.11.2021, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-kurtler-ozerklik-ilan-etti>.

BBC News Türkçe. “Suriye ile ilgili tehdit algımız değişti”, son erişim: 22.11.2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120626_erdogan_syria.

BBC Türkçe. “Suriye’de kimyasal silah tartışması”, son erişim: 21.11.2021, https://www.bbc.com/turkce/spor/2012/12/121222_syria_chemical.

Chivers, C. J., Schmitt, Eric Schmitt&Mazzetti, Mark. “In turnabout Syrian rebels get Libyan weapons”, *The Indian Express*, son erişim: 20.11.2021, <https://indianexpress.com/article/news-archive/print/in-turnabout-syrian-rebels-get-libyan-weapons/>.

Goldberg, Jeffrey. “The Obama Doctrine”, *The Atlantic*, son erişim: 21.11.2021, <http://www.eastlaw.net/wp-content/uploads/2016/09/President-Obama%E2%80%99s-Interview-With-Jeffrey-Goldberg-on-Syria-and-Foreign-Policy-The-Atlantic.pdf>.

Grove, Thomas. “Russia sending aircraft carrier to its base in Syria”, *Reuters*, son erişim: 22.11.2021, <https://www.atlantic-council.org/blogs/natosource/russia-sending-aircraft-carrier-to-its-base-in-syria/>.

Hubbard, Ben. “Momentum Shifts in Syria, Bolstering Assad’s Position”, *The New York Times*, son erişim: 19.11.2021,

<https://www.nytimes.com/2013/07/18/world/middleeast/momentum-shifts-in-syria-bolstering-assads-position.html>.

Hürriyet Gazetesi. “İstanbul’da Suriye Ulusal Kurtuluş Konferansı düzenlendi”, son erişim: 19.11.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbulda-suriye-ulusal-kurtulus-konferansi-duzenlendi-18273730>.

Hürriyet Gazetesi. “Esad’dan Suriye tarihinde bir ilk”, son erişim: 19.11.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esaddan-suriye-tarihinde-bir-ilk-18545028>.

Hürriyet Gazetesi. “Esad’a hem Avrupa’dan hem Avrupa Birliği’nden darbe”, son erişim: 19.11.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/esada-hem-avrupadan-hem-arap-birliginden-darbe-18792954>.

Jones, Seth G.&Makusen, Maxwell B. “The Escalating Conflict Hezbollah in Syria”, *CSIS Papers*, 2018, <https://www.csis.org/analysis/escalating-conflict-hezbollah-syria>.

Keesing’s Contemporary Archives, “10-17.08.1957”, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

Keesing’s Contemporary Archives, “24-31.08.1957”, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

Keesing’s Contemporary Archives, “19-26.10.1957”, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

Keesing’s Contemporary Archives, “21-28.12.1957”, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.151813/page/n5/mode/2up>.

Kofman, Michael&Matthew Rojansky, JD, “What Kind of Victory for Russia in Syria?”, *Military Review Online Exclusive*, January, 2018,

Army University Press, 5, <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2018-OLE/Russia-in-Syria/>.

Lavrov, Anton. "The Russian Air Campaign in Syria: A Preliminary Analysis", CNA Analysis&Solutions, 2018.

NCRI, "Some 30 members of Iranian IRGC and Hezbollah killed in Syria", son erişim: 21.11.2021,

<https://www.ncr-iran.org/en/ncri-statements/terrorism-fundamentalism/some-30-members-of-iranian-irgc-and-lebanese-hezbollah-killed-in-syria/>.

*Reuter, Von Christoph. "Syrian Regime Hasn't Abandoned Chemical Weapons", *Der Spiegel International*, son erişim: 21.11.2021, <https://www.spiegel.de/international/world/evidence-mounts-of-chlorine-gas-attacks-in-syria-a-968108.html>.*

Reuters, "Syria agrees to let Russia expand Hmeimim air base", son erişim: 22.11.2021, <https://www.reuters.com/article/us-russia-syria-airbase-idUSKCN25F2BP>.

*Unger, David. "The Foreign Policy Legacy of Barack Obama", *IAI, The International Spectator*, 2016, 51, 4, son erişim: 21.11.2021, <https://www.iai.it/sites/default/files/unger.pdf>*

Yalibnan, "Hezbollah's elite leading the battle in Qusayrregion of Syria", son erişim: 19.11.2021, <http://yalibnan.com/2013/04/22/hezbollahs-elite-leading-the-battle-in-qusayr-region-of-syria/>.

*Yearbook of the United Nations, 1957, "Complaint About Threats to Security of Syria and to International Peace", *Other Middle East Matters*, 53,*

